

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1988 m. gruodžio mėn. 17 d. / December 17, 1988

Nr. 246(46)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Gruodžio 16 ir Vasario 16

Vėl atėjus gruodžio 16 ir atėjant Vasario 16 dienai, šmet kaip ir pernai vėl rašoma apie abiejų šių dienų reikšmę, bet straipsnių turinys radikaliai pasikeitęs, nes atsisakoma tų ankščiau privalomų trafaletų, dogmų ir klastočių, dėl kurių nebuvo galima atvirai rašyti apie praeitį. Ankstesni reikalavimai menkinti Vasario 16-osios reikšmę, vaizduoti Lietuvos Tarybą kaip vokiečių okupacinės valdžios įrankį, šlovinti Kapsuką ir Angariečio vyriausybę, aiškinti, kad ji labiausiai atstovavusi Lietuvos ir lietuvių interesus, nebegalioja.

Prisimintina, kad pernai propagandos kampanijai vadovavo partijos viršūnės. Lapkričio 14 dieną dailininkų suvažiavime CK sekretorius Lionginas Šepetys teigė, kad „atėjo laikas, kad mūsų mokslininkai iš esmės nušviestų buržuazinių istorikų suidealizuotą, savo kėslams pajungtą vasario 16 d., atskleistų jos reakcinę reikšmę lietuvių tautai“. Tada, neparašius nė mėnesiui po Šepetio kalbos, pasipylė straipsnių srautas. Pernai gruodžio mėnesio *Komuniste* istorikas Kostas Navickas taip stengėsi nuvertinti Vasario 16-osios reikšmę, kad pats sau prieštaravo. Pasak jo, pirmoji priežastis, dėl kurios negalima Vasario 16-ąją vadinti Nepriklausomybės akto paskelbimo diena, esanti ta, kad vokiečiai nebūtų leide priimti nutarimo, prieštaravusio jų aneksijos siekiams. Tačiau penktoji Navicko nurodyta priežastis, būtent, kad vokiečiai neleidė Lietuvoje paskelbti nutarimo, rodo, kad Vasario 16-osios aktas vokiečiams buvo visiškai nepriimtinas. Kiti istorikai gerokai objektyviau rašė. Pavyzdžiui, Aldona Gaigalaitė straipsnyje „Laikas ir įvykiai“ šių metų pradžioje pažymėjo, kad Vasario 16-osios aktas buvo „savavališkas Lietuvos tarybos nutarimas“, taigi paskelbtas be vokiečių pritarimo, todėl vokiečiai ir sunaikino tą Lietuvos *aido* numerį, kuriame jis buvo išspausdintas. Gaigalaitė pažymėjo, kad lietuvių tautos dauguma iš tikro geriau gyveno nepriklausomoje Lietuvoje negu caro Rusijoje, tad Lietuvos valstybės sukūrimas buvo tam tikras pažangos žingsnis. Panašiai metų pradžioje rašė ir Alfonsas Eidintas *Kultūros barose*. Eidintas ragino marksistus istorikus nedogmatiškai vertinti visus sudėtingus istorijos procesus, pa-

brėždamas, kad visi Lietuvos tarybos nariai buvo už Lietuvos atskyrimą nuo Rusijos, ne visi pritarė ryšiams su Vokietija. Iš-tisai pacitavęs Nepriklausomybės akta, Eidintas čia nurodė, kad „nepaneigiama, jog nepriklausomybės aktas reišė siekiami kurti savarankišką buržuazinę valstybę“.

Jei šių metų pradžioje jau buvo galima atvirai rašyti apie Lietuvos Nepriklausomybės aktą ir nepriklausomos Lietuvos reikšmę, tai dar buvo privaloma vaizduoti Kapsuką ir jo vyriausybę Lietuvos patriotais. Tad ir Eidintas, ir Gaigalaitė savo straipsniuose apgailestavo, kad tuomet neįsitvirtino Kapsuko valdžia. Išėjimoje jau seniai rašoma, kad Kapsukas buvo visiškai abejingas Lietuvos valstybės kūrimui, kad Kapsukas sudarė Lietuvos darbininkų ir valstiečių valdžią, tik gavęs Stalino nurodymus šiuo klausimu, kad Stalinas redagavo ir taisė gruodžio 16-os dienos manifestą, išbraukdamas šūkį „Lai gyvuoją vienybė su RTFSR“, ir kad dviem dienom praėjus po manifesto paskelbimo, Kapsukas rašė Staliniui, prašydamas „duoti mums tikslūs nurodymus“.

Dabar jau galima viešumon kelti ir šiuos faktus apie Vincą Kapsuką. Antai istorikai Liudas Truska ir Vytautas Kancevičius lapkričio 12 dieną paskelbė straipsnį *Komjaunimo tiesoje*, kuriame jie atvirai pažymi, kad Kapsukas ir Angarietis suprato nacionalinį klausimą tik kaip tautinės priespaudos panaikinimą, tad jie pasisakė prieš tautų apsisprendimo principą, o nepriklausomybę laikė buržuazijos išmįslu. Pasak šių autorių, Kapsukas ir Angarietis buvo „lietuvių kilmės pasaulinės tarybų respublikos piliečiai“. Pripažįstama, kad Maskva ragino lietuvius komunistus skelbti Lietuvos respubliką, o šie atsisakbinėjo. Truska ir Kancevičius nenutylė to, kad gruodžio 16 dienos manifeste paskelbta tarybų respublika buvo tik taktinis manevras, ir kad tik Stalino dėka buvo atsisakyta lozungo, reikalaujančio Lietuvą įjungti į Rusijos socialistinę tarybų respubliką. Pagaliau Truska ir Kancevičius pabrėžia tai, ką nepriklausomos Lietuvos ir užsienio istorikai seniai teigė, būtent, kad „plačiausių lietuvių visuomenės sluoksnių aspiracijas išreiškė Lietuvos taryba, kuri ir (Nukelta į 2 psl.)

Petro Klimo dienoraštis – labai vertingas leidinys

VINCAS TRUMPA

Petras Klimas. *Dienoraštis 1915-1919*. Redaktorius – Žibuntas Mikšys. Chicago: Algimanto Mackaus knygu leidimo fondas, 1988. Techninis redaktorius – Vytautas Vepstas. Aplankas – dailininko Vytauto O. Virkau. Spausdino Mykolo Morkūno spaustuve Chicagoje. Tiražas – 800 egzempliorių. 456 psl. Kaina – 20 dol. Gaunama pas leidėjus, pas platintojus ir „Drauge“.

Neseniai mūsų knygų rinkoje vėl pasirodė viena labai vertinga knyga. Tai Petro Klimo *Dienoraštis, 1915-1919*. Vis dar nepailestantis *Lietuvių enciklopedijos* leidėjas Juozas Kapočius 1979 metais išleido to paties Klimo *Iš mano atsiminimų*, kuriuose taip pat plačiai aprašomas tos pačios Vasario 16 dienos proistorės ir istorijos laikotarpis. Kadangi Petras Klimas, nors tada vos per kopė 25 metus savo amžiaus, buvo ne tik tų įvykių gyvas liudininkas, bet ir labai aktyvus dalyvis, jo dienoraštis ir atsiminimai yra be galo svarbus šaltinis tam lemtingam Lietuvos istorijos laikotarpiui pažinti.

Dėmesio centre – Nepriklausoma Lietuva

Šiandien turbūt niekas neabejos, kad 1918 metų vasario 16-oji diena yra pati svarbiausia data visoje Lietuvos istorijoje. Tai sakydami, visiškai nenorime paneigti nei tūkstantmetinės priešistorinės Lietuvos, nei imperinės didžiųjų kunigaikščių, nei bajoriškosios su Lenkija susijedavusios Lietuvos, nei pagaliau valstietiškos šiaudinių pastogių ir balanos gadinės Lietuvos. Tačiau 1918 m. vasario 16 d. aktas, kurį pasirašė visų luomų ir beveik visų ideologinių bei politinių atspalvių atstovai, turbūt geriausiai išreiškė Lietuvos gyventojų valią būti kartu ir gyventi savo atskirą ir laisvą gyvenimą. Net ir geografiškai tie Nepriklausomybės akto signatarai buvo gana proporcingai pasiskirstę tarp Suvalkijos, Žemaitijos ir Aukštaitijos.

Užtat suprantama, kodėl tą dieną, kai buvo pasirašytas Vasario 16 dienos aktas, Petras Klimas iršė savo dienoraštį: „Tai yra susijungusios Tarybos vaisius. Tai yra ir pamatinės reikšmės aktas Lietuvos istorijoje“ (p. 224). O tuometiniame *Lietuvos aide*, kurį redagavo tas pats Petras Klimas, buvo parašyta: „Mūsų istorijoje tai yra naujos gadinės pradžia“. Ir Petras Klimas žinojo, ką šnekėjo. Būdamas teisininkas, jis labai gerai pažino Lietuvos istoriją. Jo tuo metu išleista studija *Lietuvių senybės bruožai* dar ir šiandien nėra nustojęsi

savo istorinės vertės. Panašiai teisininkas Mykolas Biržiška tapo geriausiai senosios lietuvių literatūros specialistu, o teisininkas Antanas Smetona dėstė filosofiją Lietuvos universitete ir vertė iš graikų kalbos Platono dialogus.

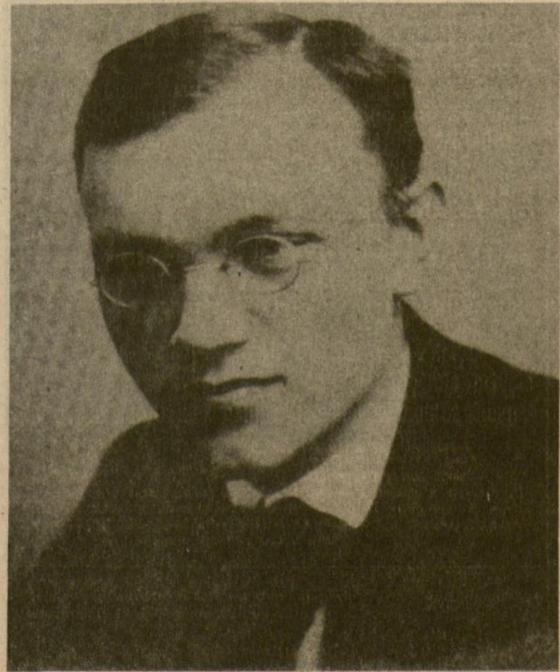
Bet galbūt geriausiai Vasario 16 dienos istorinė prasmė ir reikšmė atsiskleidė šių dienų Lietuvoje. Nežiūrint baisiai koncentruotų pastangų daugiau kaip per 40 metų žudyti Vasario 16 dienos idealą lietuvių tautos sąmonėje, jis tiesiog gaivališka ir lyg natūraliai atgijo su visais savo ženklais ir tautine bei valstybine simbolika. Dabartiniams Lietuvos istorikams tas Petro Klimo *Dienoraštis* turės neįkainojamos vertės, stengiantis užpildyti tas spragas („baltąsias dėmes“), kurių per daug buvo atsiradę Lietuvos istorijos vadovėliuose. Gal pati didžiausia tokia spraga kaip tik ir buvo, bandant paneigti Vasario 16 dienos istorinę prasmę ir reikšmę. Ją paneigiant, neišvengiamai iškraipomas visas Lietuvos istorijos procesas.

Petras Klimas ir jo bendrininkai

Dienoraščiai ir laiški yra labai patikimas istorinis šaltinis ne tik jų pačiam autoriui, bet ir jo bendrininkams bei visai to meto istorijai pažinti. To ne visados galima pasakyti apie atsiminimus, kuriuose dažnai prasimuša ne tas, kas iš tikrųjų buvo, bet tas, ko jų autorius norėtų, kad būtų buvę. Petro Klimo dienoraštis tuo atžvilgiu gal dar daugiau užsitarnauja mūsų pasitikėjimo, nes jo autorius iš esmės buvo nepriklausomas žmogus. Nežiūrint jo pasvirimo į kairę (tą paliudija ir jo aktyvus bendradarbiavimas *Aušrinės* žurnale), jis nebuvo susirišęs nei su viena ano meto mūsų politine partija. Garsioje 1917 metų rudens Vilniaus konferencijoje, renkant Tautos (vėliau Lietuvos) tarybą Petro Klimo kandidatūra įėjo į bendrą Konferencijos prezidento pasiūlytą kandidatų sąrašą. Įdomu, kad šis, palyginti, jaunas žmogus surinko daugiau balsų negu tokie gerokai vyresni ir patyrę visuomenės veikėjai, kaip Steponas Kairys, Aleksandras Stulginskis, Jonas Vileišis. Už Petrą Klimą daugiau balsų gavo tik dr. Jonas Basanavičius, dr. Jurgis Šaulys ir Antanas Smetona. Kandidatų iš viso buvo 38, o išrinkti reikėjo 20.

Žinant, kaip uoliai Petras Klimas metėsi į visus nelabai gausaus ano meto Vilniaus lietuvių būrelio darbus, tuo jo populiarumu nereikia per daug stebėtis. Kun. Juozas Bakšys, gal kiek ir pairozinuodamas, išsitarė, kad jeigu tos salės, kurioje posėdžiavo Lietuvių komitetas, lubos būtų užgriuvusios, tai ir „visas lietuviškumas Vilniuje dingtu“ (p. 54). Komitetas, kurį mini kun. Juozas Bakšys, buvo Lietuvių komitetas nukentėjusiems nuo karo šelpti, kuris veikė Vilniuje beveik nuo pat Didžiojo karo pradžios.

Petras Klimas nepasitenkino vien tik to Komiteto, o nuo 1917 metų Lietuvos tarybos darbu, kuris daugiausia buvo politinis.

Petras Klimas 1917 metais

Kartais jis net padėjodavo, kad jam geriau patiktų dirbti mokslo ir kultūros darbu. Iš tikrųjų Petras Klimas buvo mokslininkas, kaip ir Mykolas Biržiška, o gal net ir Antanas Smetona. Dabar jie visi pavirto politikais, nes to iš jų reikalavo ano meto Lietuva.

Atliekamu nuo politiko laiku Petras Klimas gilinosi į Lietuvos istoriją, pats rašė ir kitų parašytus arba išverstus taisė įvairių sričių vadovėlius, kurių taip buvo reikalinga Lietuvos

mokykla, redagavo *Lietuvos aidą*. Kaip studentaudamas jis skaitė Marksa, taip dabar gilinosi į Kanto filosofiją. Įdomu, kad kaip tik tuo metu Petras Klimas pradėjo mokyti prancūzų kalbos, lyg nujausdamas, kad jam teks atstovauti Nepriklausomai Lietuvai Paryžiuje. Be abejo, jis gerai žinojo, kad be prancūzų kalbos nebus įmanoma ginti Lietuvos reikalą tarptautiniame forume. Šis *Dienoraštis* ir uširaukia 1919 metų pradžią, kai Klimas kartu su kitais delegatais vyksta į

Vakarų Europą Lietuvos valstybės ginti.

Toks maždaug buvo Petras Klimas. Tame *Dienoraštyje* skaitytojas ras ir kitų ano meto Lietuvos veikėjų kartais gana spalvingas charakteristikas. Jis, pavyzdžiui, sužinos, kad, tik užsiminus lenkus, Antanas Smetona leisdavosi į nesibaigiančius išvedžiojimus apie lenkų pavojų Lietuvai. Iš čia ir jo minkštumas Vokietijos atžvilgiu („Smetona vis dar Vokietijos uodegoje“, p. 223). Su Augustinu Voldemaru Klimas pirmą kartą susitiko tik 1918 metų pavasarį, ir šis jam „padarė įspūdį labai medinio žmogaus, kaip ir netašyto“ (p. 250). Rodos, sunku patikėti, kad nepaprastų gabumų žmogus, Petrapilio universiteto docentas, sėkmingai konkuravęs su rusais akademinėje karjeroje (prof. Leono Karsavino šių eilučių autoriui liudijimas), būsimasis ministras pirmininkas ir užsienio reikalų ministras būtų toks netašytas žmogus. Tačiau gal Petras Klimas ir nekydo. Su savo ežiuku pakirptais plaukais Augustinas Voldemaras nedarė nei didelio mokslininko, nei politikos įspūdžio.

Džiaugėsi Petras Klimas, kad tokie „obyvateliai“ (suprask, ponaičiukai), kaip Jurgis Šaulys ir Jonas Vileišis pradeda pagaliau kaip žmonės kalbėti ir žeme vaikščioti (p. 101). Nesinori tikėti, kad toks Augustinas Janulaitis, senas spaudos darbininkas ir redaktorius, visiškai nemokėtų rašyti (p. 248). Bet lietuvių kalbos mokėjimu su Petru Klimu galbūt galėjo lygintis tik Antanas Smetona. Užtat jie daugiausia ir taisė vadovėlių kalbą.

Trys Lietuvos nepriklausomybės

Petras Klimas savo dienoraštį pavadino „Lietuvių vargų ir linksmųjų kronika“ (jis rašo kronika). Gal geriau jam tiktų Lietuvos nepriklausomybės kryžiaus keliai, kaip savo atsiminimus pavadino kun. Vincas Bartuška (1881-1956). Iš tikrųjų tų vargų buvo tiek daug, o tų linksmųjų taip mažai. Pirmajam Vilniaus karo komendantui grafiui A. Pfeil'ui į paskelbus Vilnių „garsiosios Lenkijos karalystės perlu“ ir palinkėjus Lenkijai Dievo palaimos, tai nežadėjo Lietuvai nieko gero.

Vis dėlto nežiūrint į visus sunkumus, karui prasidėjus ir ypač rusų kariuomenei pasitraukus, tiek Vilniaus, tiek ir visos Lietuvos lietuviai gyveno vienu troškimu: Lietuva nori būti laisva ir galimai nepriklausoma valstybė. Sakome galimai nepriklausoma dėl to, kad daug kas sunkiai galėjo įsivaizduoti, jog be vienos ar kitos kaimyninės valstybės pagalbos Lietuva galės tvirtai atsistoti ant savo kojų. Nereikia pamiršti, kad daugiau kaip keturis šimtmečius Lietuva išgyveno labai tamproje sąjungoje su Lenkija ir daugiau kaip šimtą metų išbuvo Rusijos imperijoje. Kaip čia žmogus iš karto ims ir nusikratys visos tos slogios praeities hipotekos.

Galbūt kai kam bus naujiena, kad Lietuva net tris kartus bandė skelbti savo nepriklausomybę. Jau minėtoji Lietuvių konferenci-

(Nukelta į 2 psl.)

LIETUVOS TARYBA skelbia Lietuvos nepriklausomybę

Lietuvos Taryba savo posėdyje vasario m. 16 d. 1918 m. vienu balsu nutarė kreiptis: į Rusijos, Vokietijos ir kitų valstybių vyriausybės šiuo pareiškimu:

Lietuvos Taryba, kaip vienintelė lietuvių tautos atstovybė, remdamos pripažintą tautų apsisprendimo teise ir lietuvių Vilniaus konferencijos nutarimu rugsėjo m. 18-23 d. 1917 metais, **skelbia atstatanti nepriklausomą, demokratinę Lietuvos valstybę su sostine VILNIUJE** ir tą valstybę atskirianti nuo visų valstybių ryšių, kurie yra buvę su kitomis tautomis.

Drauge Lietuvos Taryba pareiškia, kad Lietuvos valstybės pamatus ir jos santykius su kitomis valstybėmis privalo galutinai nustatyti kiek galima greičiau susauktas Steigiamasis Seimas, demokratinio būdu visų jos gyventojų išrinktas.

Vilnius, vasario 16 d. 1918 m.

Lietuvos Tarybos nariai:

Dr. J. Basanavičius, K. Bizauskas, M. Biržiška, S. Banaitis, P. Dovydaitis, St. Kairys, P. Klimas, D. Malinauskas, V. Mironas, St. Narutavičius, A. Petrušis, Dr. J. Šaulys, R. Šaulys, J. Šernas, A. Stulginskis, A. Smetona, J. Smilgevičius, J. Štaugaitis, J. Vaitokaitis, J. Vileišis.

Vokiečių sukonfiskuotas „Lietuvos aidas“ numeris 22 (70) – antradienis, 1918 m. vasario mėn. 19 d., II metai, Vilnius.

Šiame numeryje:

Gruodžio 16 ir Vasario 16 • Petro Klimo dienoraštis • Išėjimo spaudos sunkenybės • Antro kaimo jubiliejiniai spektakliai • Alfonso Tyruolio eilėraščiai • Kazio Borutos knygos vertimas • Balio Sruogos archyvas • Eglė, žalčių karalienė Australijoje

Dar vienas requiem mūsų išeivijos spaudai

VYTAUTAS SKUODIS

Vienas iš svarbiausių tautos gyvastingumo ženklų yra jos periodinė spauda. Ji lyg veidrodys atspindi visos tautos arba kurios nors jos dalies dvasią, jos mintis, jos idealus ir veikimą bei ateities planus. Spauda yra labai svarbi ir kaip organizuojančioji jėga. Atimti tautai spaudą tai tas pats, kaip jai uždrausti kalbėti arba užrišti jai burną.

Spaudos stebuklinga galia mūsų tautoje jau prieš šimtą metų parodė Jono Basanavičiaus *Aušra* ir Vinco Kudirkos *Varpas*. Šie du laikraščiai turėjo ypatingai didelę reikšmę lietuvių tautinio atgimimo sužadinime 19-ojo amžiaus pabaigoje. Jį išplėtė ir sustiprino kiek vėliau ir kiti lietuviškieji laikraščiai. Tas tautinis atgimimas netrukus buvo apvainikuotas Lietuvos nepriklausomybės paskelbimu.

Tą patį vaidmenį, kurį 19-ojo amžiaus pabaigoje atliko *Aušra* ir *Varpas* bei kiti to meto lietuviškieji laikraščiai, slaptai gabenami iš vokiečių valdomos Mažosios Lietuvos ir taip pat slaptai platinami rusų valdomoje Didžiojoje Lietuvoje, mūsų laikais atliko ir tebeatlieka nuo 1972 metų sistemingai Lietuvoje leidžiama ir pavergejo valdžios atkakliai persekiojama lietuviškoji pogrindžio spauda.

Dabartinių įvykių Lietuvoje šviesoje galima kategoriškai tvirtinti, jog tiksliai toji spauda padėjo tvirtus pamatus dabartiniams, visoje Lietuvoje stipriai pasireikškusiam naujam mūsų pavergtosios tautos atgimimui, kurio kol kas ryškiausias laimėjimas — Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio lapkričio 21 dieną paskelbtą moralinę Lietuvos nepriklausomybę.

Spaudos galia labai didelė. Gerų rankų valdoma ji tauta vienija, stiprina ir veda. Patekusi į blogas rankas — ją skaldo, silpnina ir demoralizuoja.

Turbūt kiekvienam iš Lietuvos atvykusiam į Vakarus labai gerai įspūdį daro gausi ir įvairi mūsų išeivijos spauda. Ji suteikia labai optimistišką, nes byloja apie mūsų išeivijos gyvastingumą ir plačią veiklą. Tačiau susipažinus su tos spaudos užkulniais, kyta didelis nerimas dėl jos ateities.

Daugelis išeivijos lietuviškų laikraščių ir žurnalų išsilauko tiksliai deka atskirų pasišventėlių spaudos darbių. Jie nesavanaudiškai patys save aukoja vien tam, kad kaip nors tuos leidinius galėtų išlaikyti ir apsaugoti juos nuo sunykimu. Ne vienas jau pagarbaus amžiaus ir pasilgojęs redaktorius dairiasi, ieškodamas sau pamašos. Deja, toji pamaša labai sunkiai surandama arba kol kas ir visai nerandama. O tokia padėtis jau dabar ne vienam mūsų periodiniam leidiniui reiškia ir nusilpimą, ir netolimą baigtį.

Kita, bene pagrindinė mūsų periodinės spaudos bėda yra ta, kad ji priklauso ne nuo jos skaitytojų lietuviškojo sąmoningumo ir pareigos jausmo palaikyti savąją spaudą, o tiksliai nuo geradarių malonės, kurių nuotaikos kartais kinta kaip rudens oras. Todėl ne vienas mūsų išeivijoje dabar išleidžiamas laikraštis ar žurnalas primena dorą ir tyros dvasios vargšą, tokiu tapusį ne dėl savo kaltės.

Trečia bėda — mūsų periodinės spaudos skaitytojų skaičiaus mažėjimas. O mažėja ne dėl fizinio priežasčių, o dėl dvasinio skurdo. Dažnas, ignoruojantis savąją lietuviškąją spaudą, viešoms geroms pietums restorane išleidžia daugiau, negu kainuoja kurio nors lietuviško laikraščio ar žurnalo metinė prenumerata.

Pagalau tikras šviesuolis arba inteligentas, kur neapsiriboją tiksliai kuriuo nors vienu lietuvišku periodiniu leidiniu. Tokių, kurie prenumeruoja po

Kursio Adomo Lingaitio kapas Nidos kapinėse.

Nuotrauka Kazio Daugėlos

keletą laikraščių ar žurnalų, Lietuvoje yra dauguma. Teko būti liudininku, kai sovietiniuose lageruose visų tautybių politiniai kaliniai, už savo priverstinį vergišką darbą gaudami tiksliai simbolinį atlyginimą, laikė savo pareigą ir garbės reikalą prumeruoti ne vieną, ne du, o kiek galima daugiau jų gimtąją kalbą išleidžiamų laikraščių ir žurnalų. Buvo tokių, kurie kalėjimo sąlygomis užsakydavo iki 20 (!) leidinių, savo trumpais laisvalaikiais labai atidžiai sekdami, kas dedasi jų tėvynėje.

Abejingumą savų informacijos priemonių palaikymui patvirtino ir ką tik radijo bangomis praves tas Chicagos lietuvių radijo stoties „Margučio“ vėjus, skirtas jų nemažų skolų išmokėjimui. Nežiūrint labai didelių ir nuosirdžių tos stoties vadovo pastangų, per dvi savaites buvo gauta tiksliai du trečdaliai tos sumos, kuri yra būtina minėtoms skoloms padengti.

Sakoma, kad Chicagoje ir jos priemiesčiuose gyvena iki 120,000 lietuvių. Jeigu kiekvienas iš jų paaukotų per metus tiksliai po vieną dolerį, „Margučio“ ne tikliai neturėtų skolų, bet be papildomų rinkliavų išsilauktytų 8 - 10 metų! Ši situacija tiksliai paliudija aukščiausių paminėtų abejingumą. Žinoma, ši pastaba neliečia tų, kurie visada jautrūs „Margučio“ reikalams ir jo bėdoms. Deja, abejingųjų yra žymiai daugiau. O jų tarpe yra ir

Gruodžio 16 ir Vasario 16

(Atkelta iš 1 psl.)

paskelbė Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą. Tad praėjus vieneriems metams po Šepečio raginimo istorikams „atskleisti vasario 16-osios reikšmę lietuvių tautai“, tie istorikai rašo visiškai kitaip, pabrėždami Vasario 16-osios svarbą.

Galima ginčytis tik su keliais Truskos ir Kancevičiaus teiginiais. Nors jie ragina atsakyti nepagrįstų istorijos stereotipų ir pažymti, kad jiems 1918-1940 metų Lietuva — tai ne Smetonos tėvonią, o darbščių valstiečių, kovingų darbininkų ir kūrybiškų inteligentų šalis, jie vis dėlto senuosiai rašo apie „buržuazinę Lietuvos valstybę“. Jeigu visi pripažįsta, kad Lietuva buvo žemės ūkio kraštas, o tarybiniai istorikai pabrėžia didėjusius darbi-

tokių, kurie Petrą Petrutį ir jo pagalbininkus telefonu net išplūdo už... ubagavimą. Vienas iš jų, paklaustas pavardės, pasivadinė lietuviu. Kadangi buvau to pokalbio tiesioginiu liudininku, taip ir norėjosi, pakėlus akis į viršų, sušukti: nuo bado, maro, ugnies ir karo ir nuo tokių „lietuvių“ apsaugok, Viešpatie, Lietuva!

Praėjusį pavasarį lankantis Romoje, ne iš lietuvių, o iš italų teko patirti, jog jie labai apgailestauja, kad nustojo būti leidžiama „Elta - Press“ (Servizio d'informazioni Lituane) italų kalba, kurią jie labai vertino dėl joje spausdinamos LKB Kronikos medžiagos. Paaiškėjo, jog šio leidinio palaikymui mūsų veiksniai „pritrūko“ pinigų, nežūrint to, kad Italijoje buvo ir pasiliko didelis domėjimasis Lietuva ir lietuviams.

Prieš keletą metų tų pačių veiksmų buvo atsakyta paremti Australijoje leidžiamą ir veltui visame pasaulyje platinamą biuletinį *Baltic News*, kurio kiekvieno numerio tiražas yra 9 tūkstančiai (!). Šis biuletinis tada buvo patekęs į didelę skolą. Po keletą mėnesių užsėtusių svarstymų buvo atsiųsta vos keli šimtai dolerių, tarsi užuominai, jog šio visiems labai reikšmingo biuletinio leidimas yra pačių Australijos lietuvių reikalas. Australijos lietuvių didelės ir atkaklios pastangos išlaikyti *Baltic News* daug kam mūsųose galėtų būti

ninkijos vaidmenį, tai kiek galėjo būti tų buržujų ir kokia galėjo būti jų įtaka? Didelė tikrai nebuvo. Juo mažiau tinka terminas „kapitalistinė Lietuva“, nes tų kapitalistų buvo dar mažiau negu buržujų. Jei būtina norima pabrėžti šalies ūkio santvarką, tai reiktų kalbėti apie laisvosios rinkos Lietuvą. Bet ir šis apibūdinimas nelabai vykęs, nes jis nenusako pagrindinio pasikeitimo, įvykusio nepriklausomybės metais. Ne tiek ekonomika pasikeitė, kiek šalies politinė santvarka, ir nepaisant visų kalbų apie Lietuvos priklausomumą nuo įvairių kapitalistinių valstybių, pirmą kartą po šimto dvidešimt metų lietuviams vėl sprendė savo likimą, patys nustatė savo politikos kursą. Todėl teisinga vadinti tarpkarį Lietuvą Nepriklausoma Lietuva.

K. G.

geru pavyzdžiu.

Galvojant ir kalbant apie pagalbą Lietuvai, pirmiausia reiktų patiems suorganizuoti stiprią ir vieningą tarpusavio pagalbą ir paramą. Tada ir moralinė bei politinė pagalba Lietuvai bus tvirtesnė ir veiksmingesnė. Requiems melodija ir laidotuvių maršų kūrė tik nuskambėjo Lietuvos pajūrio redaktoriaus Anso Lymanto atsisveikinimo žodis, kuriuo jis paskelbė visiems, jog nuo 1989-ųjų metų pradžios šis mėnesinis laikraštis daugiau nebepasirodys. Nieko jis dėl to nekaltina ir niekam neprieikštaija. Skaitančiuosius jis tarsi paguodžia: nieko nėra pastovaus ir amžino. Jis nuosirdžiai dėkoja savaitraščio *Laisvoji Lietuva* leidėjams, kurių dėka ir rūpesčiu šis mielas, turiningas ir išliekamąją vertę turintis akademinio lygio mėnraštis prieš septynerius metus buvo atgaivintas ir išlaikytas. Turbūt dėl aukščiaurodytu priežasčių ir pats savaitraštis *Laisvoji Lietuva* atsidūrė sunkioje padėtyje, kad toliau nebegali būti Lietuvos pajūrio globėju. Vienintelio palaikymo Mažosios Lietuvos lietuvių spaudoje organo Lietuvos pajūrio liūdnas likimas yra rimtas priekaištas visai mūsų išeivijai ir štai dėl ko.

Visa mūsų tauta buvo ir pasiliko labai daug kuo skolinga Mažajai Lietuvai. Ne Vilniuje, ne Kaune ar kurioje nors kitoje Didžiosios Lietuvos vietovėje atsirado pirmas spausdintas lietuviškas žodis, o kaip tik Mažojoje Lietuvoje, buvusioje už Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos ribų. Joje vėliau atsirado ir pirmasis lietuviškas laikraštis. Mažojoje Lietuvoje buvo padėti stiprūs lietuvių literatūrinės apglėbtų pagrindai. Mažoji Lietuva davė poetą Kristijoną Donelaitį, kuris iki šiol vienintelis atstovauja Lietuvai pasaulinėje literatūroje. Pagaliau Mažoji Lietuva labai daug nusipelnė visai Lietuvai rusiškios carinės priespaudos ir spaudos draudimo dešimtmečiais. Viso to pamiršti negalima, juo labiau dabar, kada vis dažniau susirūpinama dėl mūsų išeivijos ateities. Deja, gyvenime taip jau yra, kad padarytas geris greitai pamirštamas, o blogio sukeltos nuotaikos dažnai palieka pėdsakus visam gyvenimui.

Gražiai Mažosios Lietuvos atliktą vaidmenį parodė kriptoniūmu pasirašęs straipsnis „Mažoji Lietuva“ autorius, kurį 1988 m. lapkričio mėn. 16 d. išspausdino dienraštis *Draugas*. (Tarp kitko, man visai nesu-prantama, kodėl išeivijos spaudoje spausdinami straipsniai pačių jų autorių yra nuvertinami, ven-

giant juos pasirašyti savo tikraja pavarde? Pogrindyje dirbusiems tai tikrai nesuprantama.) Ir to aukščiaurodyto straipsnio anoniminis autorius džiaugiasi Anso Lymanto gražiai redaguojamu Lietuvos pajūriu, taip pat pažymėdamas, jog VLIK'as mažai rūpinasi Mažosios Lietuvos likimo klausimais. Turbūt tai ir yra pagrindinė priežastis, kad daugiau Lietuvos pajūrio mes nebematysime.

Iš to paties straipsnio sužinome, jog pavergtosios Lietuvos lietuvių jau seniai rūpinasi Mažąja Lietuva, nors ten po 1944-1945 metų mažlietuvių ištikusios tragedijos, savo pasekmėmis baisesnės už 18-ame amžiuje siautėjusį marą, nebeliko senųjų, savo šaknimis į tą kraštą įaugusių gyventojų. Juos pakeitė svetimieji ir savieji kolonistai. Tačiau ten pasiliko lietuviškoji žemė su dar nepamirštais lietuviškais vietovardžiais ir hidronimais. Ten pasiliko lietuvių kapai ir taip pat ryškūs prūsų ir mažlietuvių kultūros pėdsakai.

Šiais metais Lietuvoje susikūrė „Prūsos“ klubas, kurio tikslas — rūpintis Prūsijos lietuvių kultūrinio palikimo. Ir išeivijoje yra Mažosios Lietuvos skyriai, Mažosios Lietuvos rezistencinis sąjūdis, Mažosios Lietuvos fondas. Deja, nebebus svarbiausio — visiems Mažosios Lietuvos lietuviams atstovaujancio spaudos organo Lietuvos pajūrio. Kas už tai dabar prisims atsakomybę prieš Lietuvos istoriją?

Šių metų rugsėjo 3 dieną iš visos Lietuvos į Lietuvos pajūrį suvažiuo žemaičiai, aukštaičiai, suvalkiečiai, zanavykai ir dzūkai, kad susikibę rankomis apglėbtų Baltijos jūrą, dėl Pabaltijo kraštų pavergejų kaltės tapusių nešvariausia jūra visame pasaulyje. Tuo buvo norėta parodyti visos tautos didelį susirūpinimą dėl Baltijos jūros likimo.

Kol dar nevelu, gal ir mums reiktų bendromis jėgomis išgelbėti ir mūsų Lietuvos pajūrį? Tam pirmiausia turėtų parodyti ryžtingą iniciatyvą mūsų išeivijos mažlietuvių.

P.S. Šį straipsnį jau paruošus išsiuntimui redakcijai, sužinota, jog ir žurnalas *Moteris* su šiais metais baigia savo gyvavimo dienas. Iš šalies žiūrint, atrodo, kad tai dar vienas akivaizdus įrodymas, jog mūsų išeivijos spauda pergyvena krizę.

Labai teisingai *Laisvojoje Lietuvoje* (1988.12.8) pabrėžiama mintis, jog dabar norint Lietuvai padėti, kiekvienas išeivijos lietuvių, lietuvių turi tapti veiksniumi. Tai reiškia, kad kiekvienas pradėtų tikrai veikti.

Jeigu taip būtų, tai mūsų spauda ne silpnėtų, o priešingai — labiau sustiprėtų. O tai ir būtų viena iš rimčiausių pagalbų Lietuvai.

V. S.

Petro Klimo dienoraštis

(Atkelta iš 1 psl.)

ja Vilniuje nutarė, kad Lietuvos interesai daugiau yra pasvirę į Vakarus negu į Rytus (Rusiją) ar į Pietus (Lenkiją) ir 1917 m. rezoliucija, skelbiančią Lietuvos nepriklausomybę ir už Vokietijos paramą žadančią su ja užmezgti tam tikrus santykius. Toji rezoliucija, kaip ir daug kitų dokumentų, paskelbta šiame leidinyje (p. 432). Šį kartą Vokietija dar nerodė didesnio susidomėjimo. Antrą kartą jau pati Vokietija spyrė Lietuvos tarybą skelbti nepriklausomybę. Mat šiuo metu jau vyko derybos Lietuvos Brastose tarp komunistinės Rusijos ir Vokietijos, ir šiai pastarajai buvo svarbu užbėgti už akių Rusijos pretenzijoms į Lietuvą. 1917 m. gruodžio mėn. 11 d. Nepriklausomybės paskelbimas iš tikrųjų ir buvo Vokietijos padiktuotas. Keturi Tarybos nariai (Steponas Kairys, Jonas Vileišis, Mykolas Biržiška ir Stanislovas Narutavičius) protestuodami pasitraukė iš Tarybos. Tai buvo labai kritiškas laikotarpis, kuris laimingai pasibaigė Vasario 16 dienos aktu. Čia labai didelį vaidmenį suvaidino Petras Klimas, kuris ne veltui po to pasijuto lyg „keliais metais pasenęs ir tarytum sulaužytas“ (p. 219). Tikslas buvo pasiektas, Lietuvos taryba vienbalsiai paskelbė Lietuvos nepriklausomybę, palikdama būsimajam Steigiamajam seimui nustatyti jos santykius su kitomis valstybėmis.

Žinoma, tuo Lietuvos vargai nepasibaigė. Vokiečių karinė valdžia vis dar jautėsi Lietuvos viešpatis ir valdovas („wir sind die Regierung“). *Dienoraštis* pateikia daug idomos medžiagos apie Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą iš Vokietijos pusės, apie garsiąją Uracho-Mindaugo II aferą ir kitus reikalus.

Pora redakcinio pobūdžio pastabų

Dienoraščius, kaip ir laiškus, nėra lengva redaguoti. Petras Klimas, kaip ir prieš jį daręs užrašus Pelikisas Bugailiškis, vedė tą dienoraštį sau pačiam, kad vėliau, rašydamas to laikotarpio istoriją arba atsiminimus, juo galėtų pasinaudoti. Iš tikrųjų tuo dienoraščiu jis ir pasinaudavo, rašydamas Nepriklausomos Lietuvos istoriją Adolfo Šapokos redaguotam Lietuvos istorijos vadovėliui. Aiškiai matyti, kad tas dienoraštis buvo rašomas paskul praleidžiant. Tuo pačiu metu Petras Klimas prie to dienoraščio kaupė papildomą dokumentinę medžiagą, kuri šiame leidinyje

užima beveik trečią dalį. Tarp tu dokumentų ypač naudingi 1917 metų Vilniaus konferencijos protokolai (pp. 408-432).

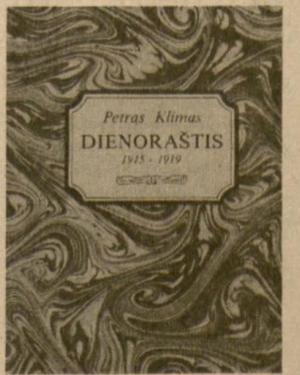
Tie, kurie skaitys ir naudosis tuo leidiniu, turi būti dėkingi Petru Klimui (sūnui) už to viso rankraštyno išsaugojimą. Turi taip pat būti dėkingi dailininkui Žibuntui Mikšui, kuris idėjo tikrai labai daug darbo, bandydamas išnarplioti mažiau suprantamas vietas ir sutrumpinimus. Kartais jis, man atrodo, ejo per toli, aiškindamas skaitytojui ir šiaip jau žinomas tarptautinius žodžius. Nebuvo reikalo aiškinti ir tokių gražių, tegu ir tarmiškų, lietuviškų žodžių, kaip jaunėlis arba pagvėręs.

Petro Klimo „Dienoraščio 1915-1919“ (Chicago: Algimanto Mackaus knygu leidimo fondas, 1988) aplankas — dailininko Vytauto O. Virkuro.

Reikia laikyti tik nemaloniu nesusipratimu Žibunto Mikšio viešą išpuolį prieš šio leidinio techninį redaktorių (*Draugas*, 1988.10.22). Nei viena rimtesnė leidykla neapsieina be techninio redaktoriaus. Labai gerai, kad ir šis leidinys tokių redaktorių turėjo. Kad dokumentinę dalį buvo galima kitaip pavadinti, bet ji organiškai susijusi su pačiu *Dienoraščio* rankraščiu.

Gerai, kad leidinys aprūpintas vardu, kurį parengė Petras Klimas (sūnus).

Naujoji JAV LB Kultūros taryba

Petro Klimo „Dienoraščio 1915-1919“ (Chicago: Algimanto Mackaus knygu leidimo fondas, 1988) aplankas — dailininko Vytauto O. Virkuro.

Naujai išrinktos JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdybos Kultūros tarybą sudaro: **Dalia Kučėnienė** — pirmininkė, **Nijolė Martinaitytė** — vicepirmininkė, **Edvardas Tuskenis** — reikalų vedėjas, **Emilijus Holenderis** — išdininkas.

JAV LB Kultūros tarybos nariai specialiejiems reikalams yra: Petras Aglinskis, Petras Aleksas, Stasys Balzekas, Jr., Liūtas Mokinis, Darius Polikaitis, Magdalena Birutė Stankūnienė.

JAV LB Kultūros tarybos adresas: Dalia Kučėnienė, 6621 South Troy Street, Chicago IL 60629. Tel. (312)434-0706.

Ruošiama knyga apie lietuvius kankinius

Naują knygą *Ateitininkai — komunistų ir nacių kankiniai* ruošia prel. Juozas Prunskis, Leonardas Kerulis ir Pilypas Narutis. Visuomenė yra prašoma atsiųsti tų kankinių vardus, jei žinoma — kankinimo ar nužudymo aplinkybių aprašymą, atsiųsti jų nuotraukas, laiškus iš kalėjimų, lagerių. Jei daug medžiagos neturima, svarbu gauti bent tų kankinių vardus. Redaktoriai patys ras medžiagos. Medžiaga apie komunistų kankintuosius siųsti Leonardui Keruliui, 5828 South Campbell Avenue, Chicago, IL 60629, o duomenis apie nacių kankintuosius siųsti Pilypui Naručui, 4120 West 93rd Place, Chicago, IL 60453. Šią knygą sutiko išleisti prel. Vytauto Balčiūno vadovaujama „Krikščionis gyvenime“ leidykla.

Vincas Mickevičius-Kapsukas saugo ateizmo muziejų Šv. Kazimiero bažnyčioje, Vilniuje.

Nuotrauka Kazio Daugėlos

Vėjuotą lapkritį susitikom Antram kaime

MYKOLAS DRUNGA

Antram kaimui šiemet sueina 25-eri metai, ir jis nutarė sukaktį prideramai atšvesti, išleisdamas didžiulę knygą ir Chicagoje surengdamas tiesiog grandiozinį spektaklį ne savo būstinėje, jaukiame, intymiaame 69-os gatvės Playhouse, o didžiojoje Jaunimo centro salėje, kad sutilptų kuo daugiau žiūrovų. Jubiliejinė knyga (su daugelio per 25-erius metus suvaidintų škių tekstais, recenzijų ištraukomis, apžvalginiais straipsniais ir gausiom nuotraukom) jau baigiama rinkti ir pasirodys kitų metų pavasarį, o jubiliejinis spektaklis po pilną Jaunimo centro salę dviem kartais pražūžė šių metų lapkričio 26 ir 27 diena.

Esame pratę, kad Antras kaimas savo satyrinį žodį tartų trumpai ir drūtai. Šį sykį, garbingo amžiaus sulaukęs, jis neatsispyrė pagundai išsiplėsti. Tam prirėkė net trijų dalių ir tris su puse valandos trukusios (taigi, geros operos ilgio) programos. Jos prirėkė, matyt, dėl to, kad jubiliejinio pasispardymo proga Antras kaimas nutarė savo dabartinę septynių asmenų trupę papildyti ir gausybę buvusių, nuo Kaimo anksčiau nubyreusių veteranų, kiek tik jų buvo galima iš visų Amerikos kampų sukrapštyti. Jie visi turėjo scenoje ką nors nuveikti, pasirodyti, pasireikšti. Tad ir gavome ne, kaip paprastai, liekną, taupią kamerinę puokštę, o tankų humoristinį mišką, kuriame patys antrakaimiečiai vos ne vos pasiklydo.

Jubiliejinę programą prievaidina „Algidras“ Titūs Antanaitis nutarė sujungti aplink vieną pagrindinę tematinę ašį, pavadintą „(ne) Vieno dypuko gyvenimas“ ir bandanti lyg panoramoje atskleisti visą išsivijos patirtį – nuo bėgimo iš Lietuvos iki atieties kažkuriais „199X“ metais. Tad pirmojo daly („prieš daugelį metų“) ir bastėmės po karo nuniokotą Vokietiją, kol atsidūrėme lageriuose, antroje („užpernai“) ruošėmės važiuoti į Ameriką ir, čia atvažiavę, pataikėme ant savo sponsorų, senamerikonių, mus mokiusių kaip naudotis elektra, o trečiojo („pernai ir šiemet“) jau „suburžuazėjom“ arba, tiksliau pasakius, atburžuazėjom, kur suodami traukiniu tarp gerų tarnybų Chicagoje ir gerų namų užmiestyje.

Pati idėja – natūrali ir gera. Jaugi atėjo laikas, kad galėtume mesti apskritą žvilgsnį į išsivijos nueitą kelią, – ne tik dėl to, kad Antram kaimui štai suejo 25 metai, bet ir dėl to, kad ir patys tuo keliu žygiuojam jau 40 su viršum. Taigi perspektyva pakankamai plati. Galop, kaip tik šiuo metu, kada tėvynėje bei ją pavergusioje imperijoje vyksta nauji, neregėti dalykai (tiksliau pasakius, regėti tik prieš 70, 80 ar 90 metų!), ir pati išsivija tarsi atsidūrė dabar ties slenksčiu, užbaigdama vieną epochą ir pradėdama kitą – su konkrečiomis viltimis, lūkesčiais, kuriuos dar tik užpernai būtume palaikę pietistine iliuzija. („Ka, Lietuvos, Latvijos, Estijos „parlamentai“ ginčysis su Maskva dėl konstitucijos, dėl respublikų autonomijos?! Niekad, fantazija...“)

Bet kaip tik dėl to kyla klausimas, ar Antras kaimas šią idėją pakankamai gerai realizavo. Argumento dėlei norėčiau vienu kitu dalyku paabejoti. Pvz., dėl chronologinio balanso – ar nebuvo kitų, vėlesnių periodų sąskaita susikoncentruota per daug į pačią giliausią dypukų istorijos senovę, į pačią jos pradžią priešlageriniais, lageriniais bei pirmaisiais Amerikon atvykimo metais? Tas pirmasis išsivijos dešimtmetis (sakysim, tarp 1944 ir 1954 metų) ir užpildė visą

Vaidas iš Antro kaimo jubiliejinės 25-erių metų programos Jaunimo centre, Chicagoje, lapkričio 26 dieną: Indrė Toliušytė, Edvardas Tuskenis, Romas Stakauskas. Nuotrauka Jono Tamulaičio

pirmųjų dviejų programos dalių turinį. O likusieji trys su viršum dešimtmečiai turėjo visi sutilpti paskutinėje daly, kuri krypo kaip tik daugiau į bendražmogiškas humoro situacijas („Ideali žmona“, „Idealus vyras“, „Priemiestiniuose traukiniuose“) ir buvo mažiausiai surišta su konkrečiu laiku bei lietuviška specifika. O ir vienintelis tariamas žvilgsnis į ateitį („Lituanistinė mokykla 199X“) buvo jokių būdu ne futuristinis, bet, deja, „prezistinis“ ar net „praeitistinis“: jau prieš dešimtį metų, nė nekaltant apie dabartį, mūsų šetadieninėse mokyklose buvo mokinių su angliškais vardais ir tokių, kurie ne tik neskyrė Bara-nausko nuo Bradūno, bet ir manė, kad jų tėvai iš Lietuvos bėgo nuo kryžiuočių ir kad Lietuvos himną parašė Vytautas Didysis (tai teko asmeniškai patirti). Taigi „(ne)Vieno dypuko istorija“ labai jau gravitavo į senovę, kurios jaunesnieji žiūrovai (o jų bent šeštadienį buvo gana daug) nė neatsimena, nes bėgiojo dar be kelnėčių ar net visai nebuvo gimę. Tiesa, vienas kitas pirmosios ir antrosios dalies gabaliukas („Stovyklos susirinkimas“, „Žirnių konservai“, „Svarbūs principai“) sušaržavo tokias ydas, kurios pasireiškė ir vėlesniame mūsų emigraciniame gyvenime (šnekėjimas ne į temą, ginčai dėl smulkmenų, „princi-

pingumu“ užsimaskavęs asilo būdas), tačiau norėjosi, kad tos visuomeninės ydos būtų buvę pailiuotose ir būdingesniais 1960-ųjų, 1970-ųjų ar 1980-ųjų metų dekadų epizodais, kuriuos mes, jaunesnieji žiūrovai ir tikrieji Antro kaimo sirgaliai, patys pergyvenome.

Antra, pirmosiose dalyse, mano nuomone, buvo staciai per daug plepėjimo. Šiuos žodžius rašydamas, dar nebuvau matęs „Krikšto vandens“, bet nenusitebėly, jei škart Antras kaimas bus šiuo atžvilgiu nurungęs net ir Anatolijų Kairį. (Tai būtų mūsų dramaturgiu saldu revanšas, jei satyriškai pagaliau supanašėtų į satyrizuojamąjį!) Bet gal aš klystu, gal plepėjimo įspūdis susidarė tik dėl to, kad antrakaimiečiai (bent šeštadienio spektakly) buvo „ne tempe“. Tas Algirdo Titaus Antanaitis per daugelį metų beveik iki tobulumo išvystytas ir antrakaimiečiams įkraują įjėgęs slinkties judrumas, greito ritmo preciziškumas škart buvo jaučiamai nuslūgęs.

Didesnę vakaro dalį chebra paprasčiausiai nezmėbėjo. Savaiame suprantama, kad dėl ypatingų šio pastatymo aplinkybių kolektyvas nebuvo pilnai susirepetavęs, susigrojęs. Pirmuosiuose keliuose vaizdeliuose, nuotykiams slenkant iš Prūsijos per tris zonas į lagerius („Kombinatoriai: Pievele Prūsijoje, įkvė-

pimo valanda, Bandymas išsisukti“, „Rytų frontas Vakaruose“, „Silkės ir afidevitai“ ir kt.), antrakaimiečiai dar buvo gerokai vėsūs, įsimetė ir pora techninių nesklaidumų (Antram kaimui taip pat nebūdingu). Čia ir kitur buvo jaučiama, kad antrakaimiečiai stabdėsi, o ne šuoliavo. Net ir „Emigracinės geografijos“ pamokoj, kur vienintelis juokingas dalykas tebuvo pačios mokytojos iš savęs kvatojimasis, net ir viso vakaro priešpaskutiniame vaizdelyje „Čiurlionio galerijoje“, kur iš prigimties inteligentiško mentaliteto bei šilto temperamento artistė neįstengė suvaidinti „durnos bobos“...

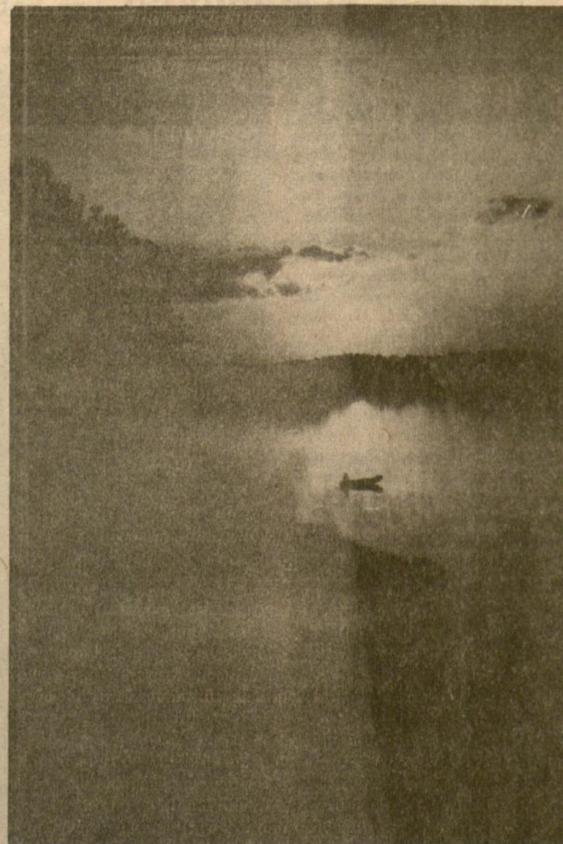
Ir vėl: kai žodžingumas nertarnauja nei (fonetiškai) greitakalbiskumo efektui išgauti, nei (semantiškai) lakiai satyrinei-humoristinei minčiai iškelti, antrakaimiečiai yra bėdoje. Lyg švinių kojų pakirstas, vilkosi „Stovyklos susirinkimas“, kurį ištraukė tik Eugenijus Būtenas, puikiai sušaržavęs kai kuriems pamokslautojams tipinga primygtinai ryškios artikuliacijos būda. Sis vaizdelis, beje, labai panašus į antros dalies „Didįjį skilimą“ (ką švesti, gimtadienius ar vardadienius?), tad ar nebūtų pakakę kurio nors vieno iš jų! Lygiai tas pats ir su teksto atžvilgiu kur kas vertingesne „Literatūrinė kavutė“ bei jai gimininga „Poezijos vakarone“: abidvi išgebėjo tik anoreksiškai gracinga Nijole Sparkytė-Dakota. Šiaip jau – „Laiškas iš Brooklyno“ ir „Laiškas iš Čikagos“ nepasiekė mūsų epistolarinės literatūros aukštumų, o trys „Veš-neveš“ ir du „Pirmojo siabono“ („apžiūri“ ir „apklausinėja“) vaizdeliai – savo potencialo (kurio gal nė neturėjo). Antram kaimui dažnai taikomas (ir beveik visuomet nepagrįstas) priekaištas dėl „šilpnų tekstų“ šį kartą bene bus buvęs arčiausiai tiesos. (Škių autoriai, beje, pažymėti ne sulig kiekvienu, o tik išskaičiuoti urmu, tad nežinom, o tik nujaučiam, kas už ką atsakingas.)

Antra vertus (ačiū Dievui, kad galima ir antraip apversti!) – net ir pirmosiose dalyse dalyje būta visiškai pagirtinų škių. Ne tik teksto, bet ir vaidybinio atžvilgiu neblogai pavyko „Kelonė su CAMEL“ („Registracija pereinamajame“, „Dešimtas blokas“, „Šešiasdešimt penktas kambarys“), geri buvo „Žirnių konservai“ (nors lėtinimo tendencija negalutinai įveikta), tikrai linksmai nuteikė „Galanterija iš užsienio“ (moterys su Juozu Kapačinsku dalijosi BALFo gėrybėmis, kol jį patį suplėšė į skudurus), ne per daug atsilikio ir „Svarbūs principai“ (Romo Stakausko arklukas), o

jau „Burdingierius“ – naujojo ateivio Būteno ir senamerikonės gospadinės, išvaizduojančios lietuvius tik tokius, kokius ji pati paliko prieš Pirmąjį karą, Vidos Gilvydienės duetas – tiesiog švytėte švytėjo, kaip Antram kaimui ir dera.

Viskas, ką „Burdingierius“ žadėjo, trečioji ir paskutinioji vakaro dalis su kaupu išpildė. Čia lėkė daugiausia trumpi, ap link vieną humoro punktą, sukoncentruoti škičiai, o antrakaimiečiai – kartu su jais. „Idealus žmona“ ir „Idealus vyras“ – klasiškos Antro kaimo situacijos, į kurias publika iš karto balsiai reagavo, net versdama „Idealios žmonos“ pranešėją Joną Žukauską vidury sakinio sustoti (tokiais atvejais reiktų publikos entuziazmą pagauti ir jį keliais improvizuotais žodžiais atsiliepti, net ir laikino nukrypimo nuo teksto sąskaita). Komiškojo šmaikštumo pertekliu ypač sužibėjo pirmosiose dalyse kai kur ir silpniau pasireiškęs Romas Stakauskas – ir kaip idealios žmonos vyras, ir pats kaip idealus vyras (škičelis „Tarnyboje“ viršininko Stakausko duetas su vargšu buhalteriu Arvydu Vaitkus – viena iš programos viršūnių). O septynių gabaliukų serija „Priemiestiniuose traukiniuose“ – nors plyšk iš juoko ištisai. Taip ir nesinorėjo, kad ši palaiminta bufonerija užsibaigtų: Juozas Aleksūnas konduktoriumi Kapačinskui vietoj bilieto vis siūlydamas savo ranką ir prisistatydams su pavare, Jurgis Riškus susimaišęs dėl traukinio krypties. Dana Nolte-Mikužienė norinčiam išlipti piliečiui užblokuodama kelią ir t.t. ir t.t. Bet nebijokime: pačiam galui antrakaimiečiai uždejo tokią karūną, kad jos užteks ant amžių. Kas tik mokytojavo ar mokesi šeštadieninėje mokykloje, ar iš tiesų kas tik bus kada nors pro tokią praėjęs – o tokiais turbūt būsime mes visi – iki grabo lentos nepamirš „Lituanistinės mokyklos 199X“ menamai futuristinio, bet iš tikrųjų tragikomiškai ar tino dabartinei (ar net vakarykštei) realybei vaizdelio. Čia antrakaimiečiai, spalvingoj mišrainėj apsiivilkę visų paskutinių trijų dešimtmečių madų rūbais, atkūrė skirtingus, gerai pažįstamus moksleivių tipus, vienas per kitą klounados bangomis risdamiesi į apoteozę. Juos tačiau nesė kaip tik ne arklisko, o subtilaus, skoningo sąmojo tekstas (grakščiai „nušilkavęs“ viską, net ir ateitininkus bei Lietuvių fondą), taip pat ir kiekvieno jų pačių suzydėjęs individualios charakterizacijos talentas. Vienu žodžiu – gyvenk ir norėk!

Jubiliejinėje programoje dalyvavo iš viso net 21 aktorius, kurių kiekvienas turėjo savo momentą, o daugelis – net visą eilę jų. Gal nebūtų pro šalį juos visus alfabetine tvarka suminėti (žvaigždute pažymint svečius, dabartiniams kolektyvui nebe priklausančius): Juozas Aleksūnas* (komikas par excellence, sugebąs tūnoti lyg užmūstas ir išlaikyti nieko neišduodančią miną, iki kol pašoksta ar prapliumpa didžiausią juoką sukeliančiu gestu arba žodžiu), Kazys Almenas* (Antro kaimo tėvas, išlikęs tokiu pačiu bohemišku sodiečiu senystėj, kokiu buvo jaunystėj), Rimas Ankaitis* (irgi vienas pirmūnu, galis pagristai džiaugtis, kad vaikai pranoko tėvus), Eugenijus Būtenas (Antro kaimo universalistas, daras viską gerai, ką tik, pasiima), Vida Gilvydienė (antrakaimiečių moteriškasis nugarkaulis, absoliučiai patikima ir savo roles tobulai išstudijavusi artistė, sugebanti pačiu pirmu pasistatymu neginčijamai nubrėžti savo vaidmens charakterį), Jūratė Jakštytė-Landfield (kaip ir Gilvydienė, pilna to žodžio prasme aktorė, tik valdanti giedresnių, šviesesnių spalvų paletę), Ramunė Jurkūnaitė-Vitkienė* (skausmingai emocijų rolių

Seivų ežeras Suvalkų krašte, 1984.

Nuotrauka Lino Daukšos

Alfonsas Tyruolis

PASIKEITIMAI

*Stebėk, kaip blanksta jau diena,
Kaip alpsta rožė dyvina,
Vos tik paliečia ją šalna,
Ir bus lengviau ją suprasti.*

*Kaip marių supamas bangos,
Pirmyn, atgal, be atvangos,
Bet nešamas dangaus jėgos
Iries, kur ramų uostą rasti.*

*O gal į liūdesį eini?
(Kiek ėjo jau juo nešini!),
Bet sielvartu ką vadini,
Gera ranka pavers palaima.*

*Ir vėl pavasaris žydės
Naujais žiedais, žydės ir švies,
Kad tik suprastumei išties
Tą tamsą, kur tau šviesą paima.*

SAULĖLEIDIS PRIE EŽERO

*Sudiev tarėm saulei,
žavingai ir šviesiai,
kuri aukso taka
mums leisdamos tiesė,
kol dar nuo jos veido
šviesaus ir žvingo
šypsnyš maloningas
sutemus nedingo.*

*Nes liūdnojo vakaro
tykia sulaukė
ir ašara gailią nubraukę
minėsimė ją kaip mūs
šviesią jaunystę,
kuri greit nužudo,
vos spėjus pražysti...*

Iš Antro kaimo jubiliejinį spektaklių programos: (iš kairės) Eugenijus Butėnas, Romas Stakauskas, Juozas Kapačinskas ir Kazys Almenas. Nuotrauka Jono Tamulaičio

specialistė, tapusi žvaigžde Los Angeles Dramos sambūryje, čia gal ne visai pasijutusi savame elemente), Juozas Kapačinskas* (grazuolis ir tiesuolis, kitų ne taip gražių ir tiesių auka), Nerija Linkevičiūtė-Kasparienė* (Antro kaimo motina, turinti taip pat teisę su pasigėrėjimu žiūrėti į savo atžalyną), Vaigalė Kavaliūnaitė-Duers* (simpatingo gyvumo šaltinis), Marytė Mažeikaitė-Utė* (išraiškingo veido, šilto šypsni, tvirtro balso savininkė), Dana Nolte-Mikužienė* (x&! %&*!!), Jurgis Riškus* (net ir tokį vyrą Mikužienė suraitė!), Nijolė Sparkytė-Dakota* (kaip ir Gilvydienė, pilna to žodžio prasme aktorė, tik valdanti giedresnių, šviesesnių spalvų paletę), Ramunė Jurkūnaitė-Vitkienė* (skausmingai emocijų rolių

vieno, truputį pamaiviško ir itin moteriško moters tipo), Romas Stakauskas (Antro kaimo patriarchas, tarp savo vaikų jaučiasis taip laisvai, kad net nesibijo scenoje iki apatinių nusirengęs ramiausiai „susiprotyti“ kelnes), Indrė Toliušytė (liauna, smagi gražuolė, viena jauniausių antrakaimiečių, kiekvienieriais metais daranti didelę pažangą ir dabar staciai nepamainoma), Edvardas Tuskenis (škart negavęs gal būdingiausių savo charakteriui rolių, išskyrus šauniai pagautą „nerdišką“ „gero mokinio“ su musele tipą lituanistinės mokyklos vaizdelyje), Arvydas Vaitkus* (idealus geravališko žioplpio persona, tik labiau linkusi prie (Nukelta į 4 psl.)

„Mediniai stebuklai“ – stebuklas ir kalbine prasme

R. K. VIDŽIŪNIENĖ

Kazys Boruta. *Wooden Miracles*, or The Life and Works of Vincas Dovinė, Maker of Gods. Iš lietuvių kalbos vertė Milton Stark. Piešiniai – dailininko Vytauto K. Jonyno. (Pirma lietuviška laida, iliustruota Juozo Mikėno, išleista „Sakalo“ bendrovės Kaune 1938 metais.) Chicago, 1988. Spausdino Mykolo Morkūno spaustuve. Tiražas – 500 egzempliorių. 238 psl. Kaina – 25 dol. Gaunama „Drauge“.

Štai rankose Kazio Borutos knygos *Mediniai stebuklai* vertimas į anglų kalbą – *Wooden Miracles*. Miltonas Starkus prisėdęs prie šio milžiniško darbo ne pelno sumetimais. Knyga, atrodo, užgavo kažkokią slaptą stygą vertėjo sieloje, užgavo taip stipriai, kad jo nepabaidė tokios milžiniškos skalės darbas versti šią mūsų sparnuotą ir romantišką apysaką į anglų kalbą, padarant ją gal net per daug dainuojančią ir nesuprantamą šių dienų praktiškam anglosakui – kaip kadaise buvo išsireikiama ir apie Nabokovo knygas anglų kalba. Mūsų jaunajai kartai, bent tiems, kurie dar neužkasė savo sielose to gražaus, kaip žydintis sodas, mūsų iškalbingumo, ši knyga gal ir sukels atgarsį sielose, jei ji taip patraukė jos vertėją, gimusį ir augusį šio krašto praktiškoje atmosferoje.

Autorius Kazys Boruta mus nukelia į giliai Lietuvos praeitį, jau nebeatmenamą net ir mūsų vyresniųjų kartai. Tai pereinamasis laikotarpis po baudžiavos panaikinimo. Nederlinga žemė, gyvačių lizdai pelkėje, sunkus darbas svetimam ūkininkui buvo šio žemės užkampio gyventojų kasdienybė. Jei kuris jaunuolis dar ir keldavo viltingas akis į ateities viziją, tai šiuurkšti tikrovė greit išblėsdindavo svajones. Samdinio dalia išvadydavo jaunimą iš gimosios pirkios, trūko duonos ir džiuosmo spindulio. Sunkus gyvenimas padaro kietus žmones, jie neturi progos būti geraširdžiais. Kiekvienas duonos kėšnys yra persunktas prakaitu. Kur lieka gailestis? Gal

Vytauto K. Jonyno iliustracija Kazio Borutos knygos Milton Stark vertimui „Wooden Miracles“.

tik sąžinė kartais prašneka tyliai.

Tokiuose ūkiuose merginai grožio buvo negana. Pasoga arba paveldėjimas reikė jauniki, o samdinė dažnai būdavo šeimininko prievartos auka ir nenuplautomą gėdos dėmę ją pažymėdavo amžinam liūdesiui. Tas atsitiko ir gražiajai Ulei, Vinco Dovinės jaunutei motinai. Ne visi būvę baudžiavininkai buvo beširdžiai, bet jų širdis retai kam atneša turtą. Taip augo Vincas pas seną kareivį Gričių dūminėje pirkioje, prašviesindamas senelio dienas. Bet kaimas neužmiršo, ir pirmieji žodžiai, kuriuos jis augdamas

išmoko ir kurių visa jauna širdelė nekentė, buvo „mergos vaikas“. Dukters juk buvo parduodamos, kaip turguje, brangiausiai užmo-kančiam... Tai niekad nepažintus motinos vaizdas pastūmė Vincuką drožinėti iš medžio dar piemenaujant, bandant ją padaryti vis gražesnę ir gražesnę. Vincas, nesuprasdamas savo kaimo žmonių nei pykčio, nei staigaus malonumo, įtariant, kad jis gali paveldėti senio Gričiaus jų neteisėtai pasisavintą žemę, kai tas buvo paimtas į caro kariuomenę, mirus jo globėjui, išėina iš kaimo. Šio pajukiamo nu-

skriaustos merginos vaiko širdį visad labiau traukė praskrenda paukščiai, mėlyni, niekad nepasiekti toliai. Jo nesukaustė nei gėbšumas, nei garbės troškimas, savo nerimstančią, menišką, pačiam nesuprantamą sielą ir maištą prieš savo priešišką aplinką jis teismoko nuraminti vien vis dažniau užpilamu degtinės gurkšniu.

Jau bepiemenaudamas pamėgęs medžio darbus, Vincas visai netikėtai pritampa prie dailidžių ir išgarsėja savo gabumais. Jis išgyvena pirmąją meilę, skausmą, netekimą. Tačiau su savo neramiu, vis ieškančiu būdu Vincas atranda ramstį – savo pašaukimą. Gal net pats nesuprato, ko nesąmoningai siekė. Jame iš prigimties degė stiprus noras būti nepriklausomam, su potraukių ir begalines platybes ir naujus horizontus. Mintis eiti paskui žagrę visą gyvenimą netilpo jo galvoje.

Šioje knygoje gabiai perduotas ir skaitytojui labai asmeniškai pajuntamas to laikotarpio paveikslas. Su žmonių nejautrumu iš vienos pusės, iš kitos, su jų ilgusiu išganymu, kurį jausdavo suklauptę prie Vinco medinių madonų. Daug, daug laiko turėjo praeiti, kad baudžiavos laikų galvosena galėtų būti pakeista į žmogaus vertės pajutimą. Susimąstęs ir prieš savo kūrinio kojį amžinai užmigęs Vincas Dovinė taip ir nesulaukė prašvaisių savo aplinkoje. Sarkazmas, pyktis, degtinė buvo jo vieninteliai ginklai prieš šią aplinką.

Ar jo madona tikrai verkė? Manau, kad ji turėjo tikrai verkėti, kai žmonės nesuprato dievdirbio darbų grožio, kai jam nereikė pagarbos už tą didžią dangaus dovaną perduoti medžio gabale ir skausmą, ir liūdesį, ir ironiją, suteikiant šv. Jurgio slibinui nejautraus klebono veidą, o madonai liūdnią veidą už nemylimo vyro išleistos ūkininko dukros.

Nepalaidžia manęs mintis, koks šiandien būtų garsus šis į gūdžias Lietuvos pelkes įmestas Vincas Dovinė, jei jis būtų gimęs menų molyčioje italų šeimoje ir puošęs savo kūriniams jų katedras ir princų rūmus!

veiksme komedijikę „Kelyje į pažadėtąją žemę“, Antro kaimo triumfališkai pastatytą 1972 metais ir po tokio ilgo laiko vertą pakartojimo. Ši net ir pagal Gustaičio standartus itin pavykusi pjesė sukarikatūrina maždaug tą patį išsivijęs gyvenimo laikotarpį – tik daug glausčiau ir neabejotinau aukštesnio lygio humoristinės velniavos vaizdais. Prie jos būtų galima buvę pridurti visą dabartinės programos trečiąją dalį bei gal dar vieną kitą iš daugelio jau klasiškais tapusių Antro kaimo škių, o taip pat ir porą naujų, atsiliepiančių ir, saky-sim, vėliausius Lietuvos įvykius. Mūsų didelę evoliuciją perėję santykiai su Lietuva šioje programoje labai silpnai teatsispindėjo, nors šiuo metu kaip tik tai ir yra aktualiausias išsivijęs rūpestis.

Jubilinei knygai parengtame savo straipsnyje, tiesa, pažymėjau, kad vėliausiuoju Lietuvos įvykių dėka išsivija staiga emė rimtėti: lyg ir nublunka anksčiau visą mūsų dėmesį užgožę vidiniai ginčai ir kyla naujas istorinės atsakomybės pajutimas, vertiantis skirti svarbius dalykus nuo nesvarbių ir suglausti gretas. Tuo labiau panašus jausmas ima reikštis ir pačios tėvynės: gera buvo uoktis iš beviltiško likimo, kai ju okas (ir kraujas) buvo vienien elis bejėgių ginklas, bet dabar... Dabar, tautai pamažu nugalint bejėgiškumo slogutį ir vėl suči ipus už uodegos viltį, – lyg ir ne laikas juokams... Todėl ir suabej jiau, kiek naujuosiuose posūkiuose slypi komiškojo potencialo, kurį toks Antras kaimas galėtų kūrybiškai išnaudoti. Bet,

Vėjuotą lapkritį susitikom Antram kaime

(Atkelta iš 3 psl.)

vaidmenyse), *Rimas Vėžys** (dar vienas tėvas, šįsyk atstovavęs Hitleriui kaip gerai numėtis Trečiojo Reicho kareivis su žvilgančiais amerikoniškais – o gal itališkais? – batais), *Alida Vitaitė** (jauniausioji antrakaimietė, Antro kaimo beibukas, kasmet plečiantį savo vaidybinį diapazoną, šiam spektakly įsiminusi ir kaip kukli moterėlė, ir kaip vėsi, „je m'en fou“ paauglė), *Jonas Žukauskas** (turis, kaip ir Linkavičiūtė, vokalistą balsą: tad kodėl jie nė karto nors truputiuką nepadaidavo? Kai praėjusių pavasarį Jaunimo centre lankėsi Vilniaus jaunimiečiai, tie ir dainavo, ir šoko, bet Antras kaimas baletu kažkodėl nepripažįsta, o muzika, nors ir gražiausia, leido tik iš juostelės). Galop, pradžioje scenoje sušmėgavo ir prievazda Antanaitis, bet gal man tai tik pasivaideno?

Jeigu šiam spektakliui būtų galima dalyti oskarus, tai iš daugiausia dirbusių vyrų ji duotiau Būtėnui, o iš moterų būtų sunku apsispręsti tarp Gilvydienės ir Jakštytės. Antraeilii („paremiančių“) rolių tarpe balsuočiau už Aleksioną ir arba už Toliušytę, arba už Sparkytę. Tačiau Antras kaimas yra ne primadonų, bet komandos žaidėjų kolektyvas, ir į nusiėmusiųjų gretas vis atsistoja naujos pamainos.

Tik gera, kad antrą kartą nebebebėgo Gilvydienė, ir po metų pertraukos sugrįžo Jakštytė, o didžiulį Kavaliūnaitės, Mažeikaitės, Sparkytės, Jurkūnaitės ir Mikuzienės pasitraukimo nuostolį turi herojiškai atlaikyti Toliušytė su Vitaite, už Aleksioną, Kapačinską, Riškų ir Vaitkų atidirbti – vienas Tuskenis.

Į maratoninį pastatymą Antras kaimas sudėjo daug išradimų ir iš techninės pusės. Atskirus škius jungė taikliai parinkta, pulsuojuanti muzika (tik iš pat pradžių A. T. Antanaičio įkalbėta epifanija nebuvo pakankamai garsiai nustatyta). Pirmosiose dviejose dalyse scenos giluminame ekrane blykstelėdavo nuotraukos ir gudriai sumontuotos laikraščių iškarpos iš tų laikų, kada vyko veiksmas. Tuos dalykus su prievazda bendradarbiaudamas apipavidalino nepa-keičiamas šviesininkas ir garsininkas *Jonas Kaunas*. O iš viso į šventę užsukti gundė, tarp kitko, dail. *Vinco Luko* dar vienas iškalbingas plakatas. Tad ir gaila, kad pirmųjų dalių visuma nepasiekė to pilnai patenkinančio efekto, kurio antrakaimiečiai, be abejo, tikėjosi ir dėl kurio tiek daug dirbo.

Kad spektaklis nebūtų taip ištsjęs, gal alternatyva būtų galėjusi būti šitokia: vietoj kolektyvas, ir į nusiėmusiųjų gretas vis atsistoja naujos pamainos.

Balio Sruogos archyvas Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje

Pastaruoju metu Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Chicagoje gavo labai vertingą dovaną. Dr. Vanda Daugirdaitė-Sruogienė padovanojo savo vyro Balio Sruogos ir šeimos archyvą. Visas rinkinys buvo sudarytas taip pat ir dukters Dalios Sruogaitės pastangomis. Balys Sruoga buvo žymus Lietuvos dramaturgas ir poetas, literatūros tyrinėtojas. Jo turtinga kūryba plačiu mastu darė įtaką visai lietuvių literatūrai.

Biografiniame archyvo skyriuje saugomi įvairaus pobūdžio rankraščiai, keletas ypatingai vertų dėmesio, kaip antai Sruogos susirašinėjimas su prof. Albinu Rimka iš Muencheno 1922 metais. Taip pat 1941 metais jis ir Sruoga bandė išgelbėti iš vokiečių nacių žydą profesorių Priluckį. Atskirą biografinio skyriaus dalį sudaro dokumentinė medžiaga, liečianti Balio Sruogos įkalinimą Stutthofio koncentracijos stovykloje 1943-1945 metais. Tarp kitų dokumentų randame čia stovyklos žemėlapius, oficialų teiravimąsi apie vyrą, rašytą dr. Vandos Sruogienės generolui Kubiliūnui, pa-

Balys Sruoga

starosios atsiminimus apie jos apsilankymą 1943 metais pas Gestapo šefą Lietuvoje Jaegerį dėl jos vyro buvimo vietos, prof. Puzino atsiminimus apie prof. Vinco Mykoliaičio-Putino sušauktą grupę Vilniaus intelektualų posėdį pagalbos Sruogai reikalą pasvarstyti.

Vertas dėmesio yra archyvo skyrius, kurį sudaro Balio Sruogos poetinė ir dramatinė kūryba (jo rankraščiai: „Radvila Per-

kūnas“, „Giesmė apie Gediminą“, „Milžino paunksmė“ ir kt.), taipgi šeši tomai jo raštų, išleis-tų 1956 metais Lietuvoje.

Taipgi turtingas yra skyrius „Varia“, kuriame galima rasti Sruogos veikalų vertimus į sve-timas kalbas, o taip pat jo literatūrinis vertimus iš lenkų, čekų, rusų ir kitų kalbų į lietuvių kalbą. Pažymėtina, kad Balio Sruogos atsiminimai apie koncentracijos stovyklą Stutthofe (*Dievų miškas*) yra išversti į daugelį pasaulio kalbų. Įdomūs čia įvairūs dokumentai apie Sruogos slapyvardžius, apie teatru skirtą pagarsėjusį jo seminarą, vestą Kauno ir vėliau Vilniaus universitetuose, bei muzikinės kompozicijos, parašytos Balio Sruogos poezijai.

Balio Sruogos ir jo šeimos archyvas yra Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus bibliotekos rankraščių skyriuje. Ši medžiaga yra prieinama studijuojantiems lietuvių literatūrai ir platesnei visuomenei. Šis archyvas žymiai papildė jau surinktus rankraščių skyriuje turtingus šaltinius, liečiančius Lietuvos kultūrą, istoriją ir literatūrą. Muziejus laukia iš visuomenės naujų dovanų įvairių spausdinių bei rankraščių pavidalu.

D. F.

Eglė, žalčių karalienė Australijoje

ANTANINA BINKEVIČIŪTĖ-GUČIUVIENĖ

Su šiais metais baigiasi Australijoje iškilmingoji 200 metų jos „gimtadienio“ sukaktis. Apie šį įvykį spauda mirgėjo visus metus. Gausios tautinės grupės tai sukakčiai pažymėti paliko šiam kraštui vertingus prisiminimus.

„Draugo“ kultūriniam priede (1988 m. liepos mėn. 2 d.) buvo paminėta, kad ir mūsų tautiečiai, kurie ypač pokario metu praturtino šį žemyną savo tautinėmis ir kultūrinėmis apraškomis, paliko Australijai reikšmingą dovaną: bronzinė 3 metrų „Eglės, žalčių karalienės“ statulą, iškeltą ant vieno metro aukščio granitinio pamato. Paminklas papuošė federalinės sostinės Canberros centrinį Glebe parką. Ta statula liudys ateinančioms kartoms (po to, kai gal čia lietuvių ir nebeliks), kad čia jų būtų, veikta... Krašto vyriausybės jie buvo vertinami už kultūrinį krašto praturtinimą.

Paminklo pamatuose iš keturių pusių iškalti užrašai: skulptorės Ievos Pocienės vardas ir atida-

rymo data, vytiš, legendos trumpas aprašymas ir pastaba, kad tai yra lietuvių 200 metų Australijos sukakčiai dovaną.

Sumanymas gimė prieš dvejus metus Sydnejuje dr. A. Vingilio, pasižymėjusios čia dailininkės Eva Kubbos, S. Martišiaus ir kitų posėdyje. Komitetas paprašė Ievos Pocienės tą projektą įvykdyti. Dėsnūs lietuviniai-australiečiai bematant suaukojo tam tikslui apie 40,000 dolerių.

Atidarymas įvyko Canberroje šių metų lapkričio 5 dieną. Prieš tai, apie 500 žmonių miniai mūsų jaunimas pašoko lauke tautinius šokius. Oficialų atidarymo žodį tarė ministrė Ross Kelly, įvertindama lietuvių lojalumą ir draugiškumą Australijai. Lietuvių vardu kalbėjo Australijos LB Krašto valdybos pirmininkė Dana Baltutienė, dėkodama vyriausybei už suteiktą „užuovėją“ ir laisvę reikštis tautiškai ir kultūriškai. Atidarymas buvo filmuojamas ir vėliau rodomas per TV stotis.

Kitos tautybės įvairiai tą sukaktį pažymėdamos, sukūrė lenkai taipogi statulą – praeityje Australijos tyrinėtojo lenko Strelickio, o latvių žinomas tapytojas Zusters dovanojęs vyriausybei milžinišką paveikslą Australijos tema.

Įdomu pažymėti, kad Australijos sostinė Canberra, vis labiau bėsiyvystydamą, daugelį „gatvių“ pavadina žymiųjų menininkų vardais. Yra gatvė ir mūsų čia iškilusio (jau mirusio) dailininko V. Šalkausko.

LB premija už mokslo veikalą

JAV LB Kultūros taryba 1988 metų Lietuvių Bendruomenės Literatūros premiją skirs už 1986, 1987 ar 1988 metais išleistą li-tuanistinės tematikos humanitarinio turinio mokslo veikalą arba eseistinių straipsnių rinkinį.

1. Premijos siekti gali ir nespausdinti veikalai, rankraščiai, nesvarbu, kada parašyti.

2. Premijai bus priimami ne tik lietuvių, bet ir anglų kalba parašyti veikalai.

3. Paskutinė data veikalams įteikti – 1988 m. gruodžio 31 diena.

4. Pageidautina, kad rankraštinių veikalų būtų parašyti mašinėle. Tačiau bus priimami ir lengvai išskaitomi ranka rašyti veikalai.

5. Kiekvieno rankraščio pakanka atsiųsti po vieną nuorašą, bet kiekvieno spausdinto veikalą siunčiama po penkis knygas. Jas, jei norės, pasilikis vertinimo komisijos nariai. Visi rankraščiai bus gražinami jų autoriams.

6. Apie gautas siuntas bus pra-nešta siuntėjams. Už pašte už-kliuvusias ar dingusias siuntas Kultūros taryba neatsako. Jų ieškojimu rūpinasi patys siuntėjai.

7. Prie kiekvieno veikalą pridedamas lydraštis su autoriaus pa-varde, adresu ir telefono nume-riau. Premijos siekti gali viso pa-saulio lietuvių išsivijęs kūrėjai.

8. Vertinimo komisija bus pa-skelbta vėliau.

Darbus siųsti adresu: Dalia Ku-čėnienė, 6621 South Troy Street, Chicago, IL 60629. Telefonas: (312)434-0706.

Pastaba. Lietuvių Bendruome-nės literatūros premija už grožinę kūrybą bus teikiama 1989 metais už 1988 ar 1989 metais spaus-dintą veikalą arba už bet kada parašytą rankraštį.

JAV LB Kultūros taryba

Skulptorė Ieva Pocienė prie savo sukurtos statulos „Eglė, žalčių karalienė“ Canberroje, Australijoje.